

TKR -04

Tornio, Välikatu 19

**Omakotitalon perustusten maanvaihtotyön valvonta ja säilyneiden 1700-luvun
kerrosten rakenteiden dokumentointi**

21. – 23. 7. 2004

Risto Nurmi 2005
Museovirasto/RHO

ARKISTOTIEDOT

Kohteen nimi: Tornio, Välikatu 19
Kunta/kaupunki: 851 Tornio, kaupunginosa 4, kortteli 13, tontti 8
Kiinteistötunnus: 85100400130007
Tutkimuksen laatu: Omakotitalon perustusten maanvaihtotyön valvonta ja säilyneiden 1700-luvun kerrosten rakenteiden dokumentointi.
Kohteen ajoitus: 1700-2000 jKr
Peruskarttalehti: 2541 03 Tornio
Peruskoordinaatit: X= 7308 86, Y= 3369 70
Maanomistaja: Raimo Kristo
Tutkimuslaitos: Oulun yliopisto/arkeologian laboratorio
Tutkimuksen suorittaja: fil. yo Risto Nurmi
Kenttätyöaika: 21.7. – 23.7. 2004
Tutkitun alueen laajuus: noin 600m²
Tutkimuksen kustantaja: Museovirasto, rakennushistorian osasto n. 3000 €
Löydöt: KM 2005005: 1-121
Kuvat: 125551:1-29
Aikaisemmat tutkimukset: Mökkönen, Teemu: *Tornio Suensaari. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunkiarkeologinen inventointiprojekti.* Museovirasto, rakennushistorian osasto 2001.
Kaivauskertomuksen sivumäärä: 26
Tutkimusraportin säilytyspaikka: Museoviraston rakennushistorian osaston arkisto. Kopio Oulun yliopiston arkeologian laboratoriossa.

TIIVISTELMÄ

Torniossa, osoitteessa Välikatu 19, suoritettiin omakotitalon perustusten maanvaihtotyöt ja salaojitus. Tontin pinta-alasta noin puolet kaivettiin kaivinkoneella 150 senttimetriä katutasen alapuolelle. Inventoinnin¹ perusteella tontti on ollut rakennettu 1600-luvun loppupuolelta lähtien. Inventoinnissa tontti on arvioitu arkeologisen mielenkiinnon osalta tärkeimpään luokkaan 1. Tontin kaupunkiaikaisten kerrostumien oletettiin olevan ainakin osittain säilyneitä. Mäntylän mukaan tontti ei ole palanut vuoden 1762 palossa, mutta 1760-luvulla kaupungissa oli useita muita paloja, joiden tuhoalueita ei tiedetä.

Maanvaihtotöiden yhteydessä suoritettiin arkeologinen valvonta ja esiin tulleet kerrokset ja rakenteet tutkittiin siltä osin kuin ne ajoittuivat 1700-luvulle tai vanhemmiksi. Tarkempaan tutkimiseen ei ollut mahdollisuutta, sillä maanvaihtotyö suoritettiin kaivinkoneella kahdessa päivässä. Kulttuurikerroksen paksuus oli kokonaisuudessaan noin metri. Kaikki kulttuurikerrokset kahta kuoppaa lukuun ottamatta tuhoutuivat kaivuutyön yhteydessä. Tonttia peitti noin puolen metrin syvyydessä paksu tiilensekainen sekoittunut palokerros. kerroksen paksuus oli paikoin yli 10 senttimetriä. Kaikki tutkitut kohteet olivat palokerroksen alaisissa kerroksissa.

Varsinaisia rakenteiden jäännöksiä alueelta löytyi kaksi kappaletta. Toinen oli pienen 4x4 metrisen rakennuksen jäännös, joka oli säilynyt koko pohjapinta-alaltaan. Siinä ei ollut varmoja merkkejä tulisijasta. Todennäköisesti kyseessä on talousrakennus. Toinen rakennejäännös oli kivijalan alainen hirsipeti, joka kuului todennäköisesti 1700-luvun lopulla rakennettuun rakennukseen. Hirsien päällä oli jyrkä luonnonkivijalka, jota ei dokumentoitu. Lisäksi alueelta tutkittiin puuroskalla, tiilillä ja palaneilla kivillä täytetty roskakuoppa ja kuoppa, joka todennäköisesti oli jäännös rakennuksen alaisesta kellarikuopasta.

Rakennus ja kuopat ajoittuvat isovihan ja 1700-luvun loppupuolen väliselle ajalle. Ajoitus tehtiin liitupiippujen perusteella. Muu löytöaineisto koostuu pääosin eri keramiikkalaaduista, kuonasta, ikkunalasista ja luusta.

¹ Mökkönen 2001.

Peruskarttaote
2541 03 TORNIO

3369

3370

7311

7310

7309

SISÄLLYSLUETTELO

ARKISTOTIEDOT.....	2
TIIVISTELMÄ.....	3
PERUSKARTTAOTE.....	4
SISÄLLYSLUETTELO.....	5
JOHDANTO.....	6
HISTORIAALLINEN TAUSTA JA TUTKIMUSHISTORIA.....	6
TUTKIMUKSEN KULKU JA TEHDYT HAVAINNOT.....	7
RAKENNUS.....	9
KELLARIKUOPPA.....	10
HIRSIARINA.....	11
ROSKAKUOPPA.....	11
YHTEENVETO.....	12
LÄHTEET.....	13

LIITTEET

- 1 Yleiskartta tutkimusalueesta 1:500
- 2 Tasokartta, Rakennus 1:32
- 3 Kuvaluettelo, diakuvat
- 4 Kuvaluettelo, digikuvat
- 5 Löytöluettelo

1. JOHDANTO

Torniossa, osoitteessa Välikatu 19, suoritettujen kaivinkoneen valvonnan ja pelastuskaivausten tavoitteena oli selvittää oliko tontin kerrostumissa säilynyt 1762 paloa edeltäviä kerroksia ja oliko kyseinen palo yltänyt kyseiselle tontille. Samalla pyrittiin selvittämään ulottuiko kaupungin alue tontille saakka jo 1600-luvun puolivälissä. Kartta-asemointien mukaan 1647 kaupunginaita olisi kulkenut tontin länsiosan poikki.²

Tontin tutkittiin, sillä tontilla olivat alkamassa omakotitalon perustusten kaivuutyöt. Tulevan talon paikalta oli jo purettu piharakennus ja tontilla sijaitsee lisäksi 1920-luvulla rakennettu suojeltu rakennus. Tontin omistaja ja rakennuttaja Raimo Kristo oli ottanut yhteyttä museovirastoon ja sieltä oltiin yhteydessä Oulun yliopiston arkeologian laboratorioon, joka suoritti kenttätyöt varsin lyhyellä varoitusaikalla. Tontin pinta kuorittiin tulevan talon paikalta, tontin luoteisreunalta 1,5 metriä katutasen alapuolelle. Kristo suhtautui tutkimuksiin ymmärtäväisesti ja esimerkillisesti. Yhteistyö tontin omistajan ja kaivinkoneen kuljettajan kanssa toimi sujuvasti, eivätkä työt tuottaneet viivytyksiä kummallekaan osapuolelle.

Kaivuutyön arkeologisesta valvonnasta ja tutkimuksista vastasi Museoviraston toimeksiannosta Oulun yliopiston arkeologian laboratorio fil. yo Risto Nurmen johdolla. Lisäksi mukana olivat FM Timo Ylimaunu ja fil. yo Annemari Tranberg Oulun yliopistolta ja amanuenssi FM Vesa Alén Tornionlaakson maakuntamuseosta.

2. HISTORIALLINEN TAUSTA JA TUTKIMUSHISTORIA

Torniossa on tehty varsin laajasti kaupunkiarkeologisia tutkimuksia. Tutkimukset ovat keskittyneet pääasiassa Keskikadun ja Rantakadun varren tonteille kaupungin vanhimman asemakaavan alueelle. Ensimmäiset arkeologiset tutkimukset tehtiin vuonna 1966 vanhan raatihuoneen paikalla Pentti Koivusen toimiessa kaivausten johtajana.³ Vasta 90-luvulla Torniota alettiin tutkia laajemmin ja 1996-2000 välisenä aikana kaupungissa suoritettiin useita pelastuskaivausten luontoisia tutkimuksia.⁴ Kesällä 2002 osoitteissa Keskikatu 29-35 suoritettiin laajat tutkimukset Oulun

² Mökkönen 2001.

³ Koivunen 1968.

⁴ Herva 2000, Ylimaunu 1999.

yliopiston arkeologian laboratorion toimesta. Kaivausten johtajana toimi FM Vesa-Pekka Herva.⁵ Vuonna 2001 Museoviraston tutkija Teemu Mökkönen inventoi Tornion koko kaupunkialueen ja määrittäi kaupungin tontit eriasteisiin ryhmiin arkeologisen mielenkiinnon mukaan.⁶

Tontti Välikatu 19 määritettiin Mökkösen inventoinnissa tärkeimpään ensimmäiseen luokkaan. Se on asemoinnin mukaan ollut rakennettu viimeistään 1600-luvun lopulla, sillä vuoden 1698 Hans Krusen kartan mukaan asutus ulottuu tontille. Jo vuoden 1647 kartassa kaupungin tulliaita kulkee tontin poikki. Tulliaitaa vasten merkitty pieni rakennettu maa-ala voi myös ulottua kyseiselle tontille, mikäli asemointi on kohdallaan.⁷ Tontin mahdolliset rakenteet ovat tuhoutuneet ainakin isovihan tuhoissa, mutta vuoden 1762 tulipalo ei Mäntylän mukaan ole ulottunut tutkittavalle tontille.⁸

Kaivuutyön alkaessa oli tulevan omakotitalon paikalta purettu betoniperustainen puinen talousrakennus. Tontin Välikadun ja Museopolun kulmassa sijaitsee muurarimestari Leutolan vuonna 1922 rakentama jugend-tyylinen asuinrakennus, joka on rakennussuojelulailta suojeltu.⁹ Rakennuksen ympäristä oli paria vuotta aiemmin kaivettu auki ja salaojitettu.¹⁰ Tontin Kauppakadun puoleisella laidalla kasvoi suuria koivuja ja marjapensaita. Muuten tontilla ei ollut heinikkoa suurempaa kasvustoa.

3. TUTKIMUKSEN KULKU JA TEHDYT HAVAINNOT

Paikalle saavuttaessa 21. 7. rakennuttaja oli poistanut ulkorakennuksen betonisen perustan, mutta maakerroksia ei ollut avattu. Aluksi sovittiin rakennuttajan ja kaivinkoneen kuljettajan kanssa työn kulkujärjestys ja kaivuuteknikka. Maanomistajalle myös kerrottiin työn edistyessä vastaan tulevista viivytyksistä, joihin tämä suhtautui ymmärtäväisesti. Varsinaista aikataulua kaivuutyön suorittamiselle ei ollut, mutta jo alussa arvioitiin maanpoiston olevan ohi kolmessa päivässä. Tämä asetti rajoituksia dokumentoinnin tarkkuudelle. Dokumentointi päätettiin keskittää vain selvästi 1700-luvun, ja sitä vanhempiin, kerroksiin sen mukaan, kuinka paljon säilynyttä aineistoa tulee työn edistyessä esiin. Näin keskittämällä pyrittiin siihen, että valitut kohteet voitaisiin tutkia kunnolla,

⁵ Herva 2002.

⁶ Mökkönen 2001.

⁷ Mökkönen 2001, liite 2.3.

⁸ Mäntylä 1993, 234

⁹ Minna Heljalan puhelinhaastattelu 20.8.2004.

¹⁰ Raimo Kriston haastattelu 21.7.2004.

vaikka tällöin toisarvoisiksi tulkitut kohteet jäävät käytännössä dokumentoimatta. Katsottiin kuitenkin, että on tärkeämpää saada tarkkaa tietoa suppealta alueelta, kuin yleisluontoinen käsitys koko alueesta. Kaivinkone kuori pintaa pitkinä noin 10 senttimetrin kerroksina, ja kun rakenteita tai mielenkiintoa herättäviä kerroksia tuli esiin, aluetta kaivettiin lapiolla. Jos kohde päätettiin tutkia tarkemmin, kaivinkone siirtyi toiseen paikkaan ja kohde puhdistettiin lapiolla. Tämän jälkeen rajattu alue tutkittiin lastoin ja dokumentoitiin yksiköittäin.

Alueen tutkitut kohteet mitattiin paikoilleen tontin rajapyykkeihin ja tontilla olleen rakennuksen kivijalkaan. Varsinaista koordinaatistoa ei tehty, eikä paikan päällä piirretty varsinaista yleiskarttaa, sillä näihin toimenpiteisiin ei ollut aikaa, vaan välittömästi palaverin jälkeen aloitettiin kaivuutyöt tontin pohjoiskulmasta. Tutkimusten yhteydessä otetut korkeusarvot on sidottu Kauppakadun jalkakäytävän sadevesiviemärin kannen keskipisteeseen.¹¹ Työt aloitettiin kaivamalla kaivinkoneen kauhan levyinen koekuoppa aivan tontin pohjoisnurkkaan. Maata poistettiin noin 10 senttimetrin kerroksina kunnes aina määräsyyvyteen (1,5 metriä katutasen alapuolelle) saakka. Koeoja ulottui luonnollisiin kerrostumiin saakka. koeojan perusteella tontilla on kulttuurikerroksia noin metrin paksuudelta, eli lähes kaikki alueella oleva materiaali tulee tuhoutumaan kaivuutyön yhteydessä. Pohjimmaisena kulttuurikerroksena koekuopassa oli hyvin voimakas palokerros, josta tuli löytöinä fajanssia ja vihreää ikkunalasia. Kuoppaa laajennettaessa mitään selkeää rakennetta alueen pohjois- ja koillisosassa ei kuitenkaan havaittu, vaan kyseinen palokerros näytti olevan hyvin voimakkaasti sekoittunut, sillä kerroksesta löytyi 1700-luvun materiaalin lisäksi myös huomattavasti nuorempaa materiaalia, muun muassa venäläistä posliinia.

Tontin koillisreunan itäinen nurkka oli joko kokonaan tuhoutunut, tai hyvin voimakkaasti sekoittunut. Tontin keskiosassa voimakas palokerros jatkui. Kerroksessa oli runsaasti tiilen kappaleita. Palokerrokseen liittyi tontin luoteissivun rajan suuntainen 4x4 metrin kokoinen rakennuksen pohja. Rakennuksen koillis- ja lounaispuolella kerrokset olivat pahoin sekoittuneet, mutta kaakkoissivun edessä oli erotettavissa pihamaakerrosta. Myöhemmin, kun tontin keskiosa oli kaivettu määräsyyvyteen, havaittiin aivan kaivettavan alueen keskellä tutkitun rakennuksen edustalla paljon puulastua sisältävä likamaaläiskä, joka osoittautui rakennuksen aikaiseksi roskakuopaksi. Kuoppa kaivettiin tutkimusten loppuvaiheessa lastoin.

¹¹ Liite 1.

Kaivannon kaakkoissivun keskivaiheille tehtiin toinen koekuoppa. Koekuopan profiilista erottui lautoja ja ohuita hirsiä, jotka kaivettiin esiin kaivinkoneella ja lapiolla. Paikalla olleesta rakenteesta oli säilynyt vain muutama lauta ja lyhyitä pätkiä lattian aluspuita. Yksittäinen liitupiipun pesä ajoittaa rakenteen jäännökset 1700-luvun loppupuoliskolle. Rakenteen osat piirrettiin, mutta niitä ei tutkittu tarkemmin, sillä ajan puutteen takia tutkimukset oli keskitettävä alueen luoteisosassa säilyneisiin kahteen kuoppajäännökseen jotka esineistön perusteella olivat todennäköisesti asuinrakennukseen kuuluvia. Kuopista toisessa, läntisessä, oli säilynyt kolme noin metrin pituista jyrkää hirren katkelmaa. Kuopista etenkin itäinen osoittautui mahdolliseksi rakennuksen alaisen kellarikuopan pohjaksi. Varsinaisia rakenteita ei ollut viereisen kuopan kolmea hirren pätkää lukuun ottamatta säilynyt. Liitupiipun pesän perusteella paikalla sijainnut rakennus saattaa olla isovihaa edeltävältä ajalta.

Kuoppien luoteispuolella palokerroksen yläpuolella oli heikosti säilyneitä välikadun suuntaisia lautoja, joiden ympäristöstä tuli fajanssia ja liitupiipun varsia. esineet kerättiin talteen ja jäänteet poistettiin koneellisesti. Alta paljastui erittäin suurista luonnonkivistä tehty Välikadun suuntainen kivijalka. Kivijalka poistettiin tutkimatta ja sen alta tuli esiin kivijalan suuntaisia hirsiä. Hirret kaivettiin esiin kaivinkoneella ja lapiolla, jolloin todettiin, että niitä on säilynyt vain kaksi kappaletta. Hirsien jäänteet kaivettiin lastoin ja esineistö otettiin talteen. Kyseessä on todennäköisesti päältä poistetun kivijalan perustaksi asetettu peti. Kivijalan perusta oli kaivettu auki luonnollisiin kerroksiin saakka ja hirret makasivat suoraan saven päällä.

Kaiken kaikkiaan alueelta tutkittiin neljä kohdetta: yksi kokonaan säilynyt rakennuksen pohja, kaksi kuoppajäännekohdetta ja kivijalan perusta. Työt saatiin suoritettua kahdessa päivässä ja yhdessä aamussa. Kaivinkoneenkuljettajan ja rakennuttajan mukaan arkeologinen tutkimus ja valvontatyö ei aiheuttanut viivytyksiä perustustöiden etenemisessä.

RAKENNUS

Ensimmäinen kaivuutöissä esiin tullut rakenne oli pinta-alaltaan 4x4 metrin kokoinen yksihuoneinen rakennus. Rakennus sijoittui tontin luoteisreunalle ja noudatteli nykyistä tonttirajaa. Se siis päättyi suoraan profiiliin. Rakennus oli perustettu hiekalle. Eteläkulman salvoksen alla tosin oli nurkkakivi. Rakennuksen päältä poistettiin ensin kerros lattialaudoitukseen saakka ja samalla seinähirret kaivettiin esiin. Rakennus jaettiin tasaisesti neljään ruutuun. Pohjoisen ruudun päällä oli

noin 5 senttimetrin paksuinen laastikerros, joka jatkui luoteisprofiilin sisään. Rakennuksen keskivaiheilla, itäruudun puolella sijaitsevat pienet kasa kiviä ja tiilen paloja. Rakennuksen pienehkö tulisija on saattanut sijaita tällä paikalla.

Esiin kaivetut rakenteet kuvattiin ja piirrettiin, ja samalla pohjoiskulman puurakenteiden alta otettiin talteen maanäytteitä paleontologista analyysiä varten. Dokumentoinnin jälkeen seuraavat kerrokset poistettiin aluksi ruuduittain, mutta pian todettiin, että koko rakennuksen sisäosa on samaa kontekstia, joten ruutujen löytöaineisto yhdistettiin. Lattian alaiset kerrokset kaivettiin yhtenä yksikkönä pohjaan saakka. Keskiosan kivien alla oli hieman hiekkaa. Tässä vaiheessa on huomattava, että suurin osa ikkunalasin kappaleista löytyi itäruudun kaakkoisseinämän läheisyydestä, mikä viittaa siihen, että rakennuksen mahdollisesti ainoa ikkuna on sijainnut näillä tienoin.

Lattian alainen kerros koostui likamaasta ja paikoin paksusta puuroskakerroksesta. Kerros sisältää runsaasti hiiltä, palaneita kiviä ja sintraantuneita tiilen kappaleita. Palaneita kiviä on lähinnä eteläruudussa. Rakennus on todennäköisesti tuhoutunut tulipalossa.

KELLARIKUOPPA

Alueen länsilaidalla kerrokset olivat sekoittuneet voimakkaasti. Selvimmin oli erotettavissa jo edellä mainittu paksu tiilensekainen palokerros. Kerrokset kaivettiin kaivinkoneella luonnollisiin savikerrostumiin saakka, jolloin havaittiin laaja kuopanne, jonka läntisessä laidassa oli vierekkään kolme jyvettä metrin mittaista hirttä. Myöhemmin kuopanne osoittautui kahdeksi rinnakkaiseksi kuopaksi, jotka löytöesineistön perusteella tulkittiin asuinrakennukseen liittyvien, lattian alaisten, kellarikuoppien jäännöksiksi. Hirsien merkitys ei selvinnyt, eikä ajoittavaa materiaalia tullut kahta liitupiipun pesää lukuun ottamatta. Pesät ovat tyylillisesti eri-ikäisiä, joten kuopat saattavat kuulua eri rakennuksiin, sillä ”3 hirren kuopan” piippu ajoittuu isovihaa edeltävälle ajalle ja itäisen kuopan piippu 1700-luvun puoliväliin.

Kuopat kaivettiin erillisinä yksiköinä. Kuopista oli säilynyt noin 20 senttimetrin syvyiset osat. Kuoppien säilyneet osat ovat halkaisijaltaan noin 1,5 metriä. Kellarikuopan ylimmässä kerroksessa oli säilynyt pieni pala hirttä, sekä kiviä ja tiilen kappaleita. Kellarikuopan keskeltä hirren kappaleen alta otettiin maanäyte hyönteisanalyysiä varten. Kuoppien löytöaineisto käsittää tyypillisen

asuinrakennuksen esineistön. Vain rahat puuttuvat. Kuopat kaivettiin luonnollisiin savikerroksiin saakka. Kuoppien pohjalla ei ollut merkkejä vuorauksesta.

HIRSIARINA

Edellä mainituista kuopista länteen sijaitsi sekoittuneessa kerroksessa muutamia lautoja Välikadun suuntaisesti. Laudat olivat noin puoli metriä pohjakerroksia ylempänä, joten ne poistettiin koneellisesti. Lautojen alla kulki suurista luonnonkivistä tehty Välikadun suuntainen kivijalka, joka myös poistettiin koneellisesti. Kivien alta tuli esiin Välikadun suuntaista laudoitusta, joka sijaitsi noin metrin syvyydellä maanpinnan tason alapuolella. Aluksi lattiatasoksi tulkittua rakennetta kaivettiin esiin koneellisesti kunnes huomattiin, että rakenne käsittää vain kaksi rinnakkaista litteäksi painunutta hirttä, jotka kulkivat samalla linjalla kuin päältä poistettu kivijalka. Hirret myös päättyivät karkeasti samalle kohtaan kuin missä kivijalan kulma sijaitsi. Luoteispäästä hirret jatkuivat profiiliin samoin kuin kivijalka.

Hirsiperusta kaivettiin esiin. Hirsiä oli säilynyt 5,5 merin matkalta, ja niiden kunto heikkeni kaakkoa kohti. Perusta kuvattiin, piirrettiin ja kaivettiin pois. Löydöt tallennettiin yhtenä yksikkönä sekä hirsien alta, päältä sekä lähietäisyydeltä viereltä. Löydöt käsittivät vähäisen määrän tyyppillistä asuinrakennusesineistöä.

ROSKAKUOPPA

Kun lähes koko kaivettavan alueen maakerrokset oli poistettu, erottui keskellä aluetta noin 2,5 x 1,5 kokoinen likamaaläikkä. Likamaa koostui pääasiassa puuroskasta. Läikkä osoittautui noin 30 senttimetriä syväksi roskakuopaksi, jonka seinämät ovat osin lähes pystyt ja pohja tasainen. Kuopan sisältö kaivettiin yhtenä yksikkönä. Kuoppa sisälsi tyyppillisen löytöaineiston lisäksi useita työstettyjä puunkappaleita, joista tynnyrin kannen puolikas ja tynnyrin vanne otettiin talteen. Löytöaineistoon kuului lisäksi nahkainen kenkä ja tuohinen kengän kanta. Puulastujen ja esineiden lisäksi kuoppa oli täytetty risuilla, tuohella sekä palaneilla ja palamattomilla kivillä ja tiilen kappaleilla. Tästäkään yksiköstä ei löytynyt rahoja, kuten ei koko kaivausalueelta. Löytöaineiston perusteella kuoppa ajoittuu 1700-luvun jälkimmäiselle puoliskolle.

YHTEENVETO

Valvonnan yhteydessä dokumentoitiin neljä erillistä pienialaista kohdetta, joista kaksi oli rakennusjäänteitä ja kaksi kuoppajäännöstä. Muu osa tutkimusalueesta oli tuhoutunut aikaisempien maansiirtotöiden yhteydessä mahdollisesti 1900-luvun alkupuolella. Tästä oli merkinä erittäin paksu ja täysin sekoittunut likamaakerros, joka peitti käytännössä koko kaivausalueen. Säilyneistä rakenteista kolme ajoittuu 1720-luvulta 1760-luvulle. Osa toisesta kuoppajäänteestä on saattanut olla käytössä jo ennen 1720-luvun tuhoja, mutta ajoittavia esineitä on vain yksi, joten tulkinta jää epävarmaksi. Kivijalan hirsiarina ajoittuu 1700-luvun lopun ja 1900-luvun alun välille.

Tontin säilyneet 1800-lukua vanhemmat kerrokset osoittautuivat arvioitua vähäisemmiksi, joten dokumentointiin jäi odotettua enemmän aikaa, ja valitut kohteet saatiin työstää loppuun ilman viivytyksiä. Aineistoa oli juuri sopivasti neljän hengen työryhmälle. Mikäli tutkittavaa aineistoa olisi ollut vähänkin enemmän olisi rakennustöihin aiheutunut väistämättä viivytyksiä. Hyvä näin, sillä rakennuttaja ja urakoitsijat toimivat hyvässä yhteisymmärryksessä, ja kaivinkonetta voitiin tällä kertaa käyttää tehokkaana kaivausapuvälineenä, eikä niskaan puhaltavana kerroksia tuhoavana hirviönä.

Oulussa 12. 1. 2005

FM Risto Nurmi

LÄHTEET

Herva, Vesa-Pekka: Tornio Govenius, Kaupunkiarkeologiset pelastuskaivaukset. Kaivauskertomus. Tornionlaakson maakuntamuseo 2000.

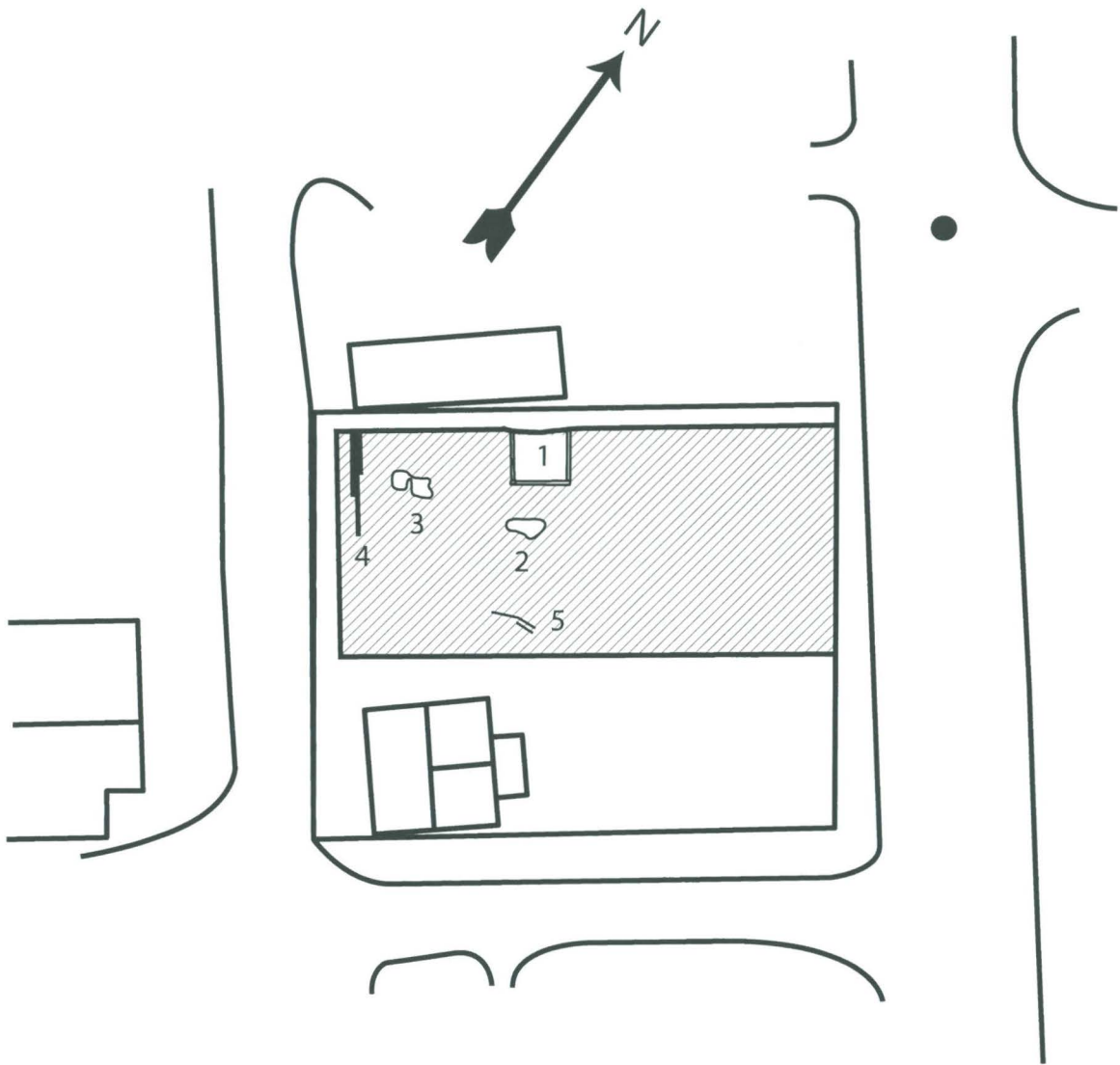
Herva, Vesa-Pekka: Tornio Keskikatu 29 – 35. Kaivausraportin käsikirjoitus. Oulun yliopisto/ arkeologian laboratorio 2002.

Koivunen, Pentti: Tornion vanhan raatihuoneen kaivaus ja esinelöydöt. *Tornionlaakson vuosikirja 1968*, s. 210–225. Tornio 1968.

Mäntylä Ilkka: Tornio – kaupunki. *Tornionlaakson historia II, 1600 –luvulta vuoteen 1809*, s. 181–264. Jyväskylä 1993.

Mökkönen, Teemu: Tornio Suensaari, Kaupunkiarkeologinen inventointi. Museovirasto/RHO 2001.

Ylimaunu, Timo: Palokerroksia, hirsisalvoksia ja kolikoita – kaupunkiarkeologisia tutkimuksia Lapin vanhimmassa kaupungissa. *Tornionlaakson vuosikirja 1999*, s. 78–93. Tornio 1999.

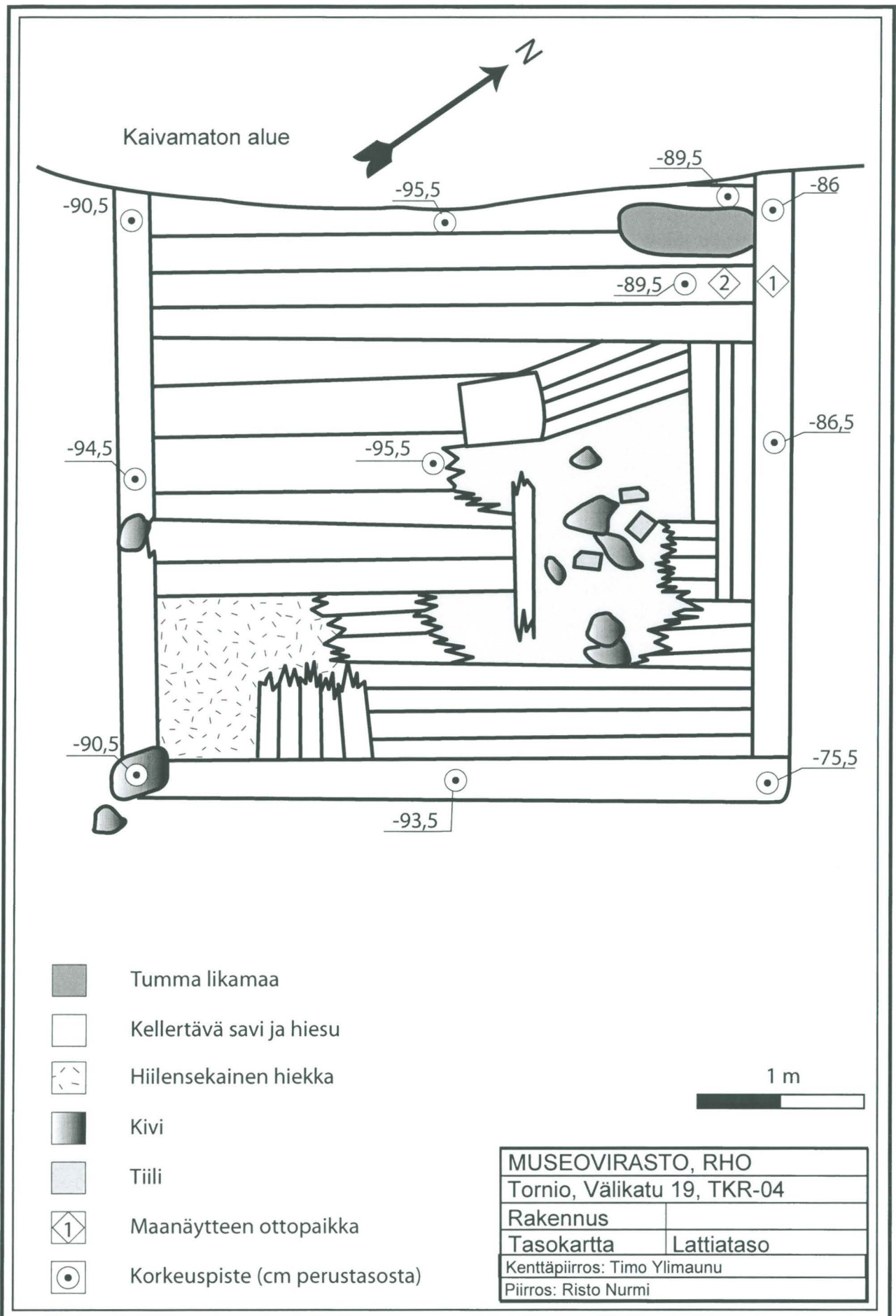

- Pohjaan kaivettu alue
- Rakennus
- Roskakuoppa
- kellari/ ja kolmen hirren kuoppa
- Hirsiarina
- heikkoja puujäänteitä
- Korkeuskiintopiste

25 m

MUSEOVIRASTO, RHO	
Tornio, Välikatu 19, TKR-04	
Yleiskartta	Mittakaava 1:500
Kenttäpiirros: Timo Ylimaunu	
Piirros: Risto Nurmi	

KUVALUETTELO 1

Kaivaustunnus: TKR -04
Kamera: Canon AE-1
Aihepiiri: Pelastuskaivaus ja kaivuutyön valvonta
Filmilaatu: Dia Fuji Sensia 200
Kuvaajat: Annemari Tranberg (AT), Risto Nurmi (RN)

N:o	Pvm	Suunta	Aihe	Kuvaaja
125551:1	21.7.	190	Tonttia peittävä palokerros	RN
125551:2	21.7.	300	Tonttia peittävä palokerros	RN
125551:3	21.7.	0	Yleiskuva	RN
125551:4	21.7.	45	Rakennuksen eteläkulman peruskivi	RN
125551:5	21.7.	100	Työkuva, rakennus	RN
125551:6	21.7.	300	Rakennus, luoteissivun profiili	RN
125551:7	21.7.	300	Rakennus, lattia	AT
125551:8	21.7.	200	Rakennus, itäkulma, lattia	AT
125551:9	21.7.	30	Rakennus, eteläkulma, lattia	AT
125551:10	21.7.	30	Rakennus, länsikulma, lattia	AT
125551:11	21.7.	45	Rakennus, pohjoiskulma, lattia	AT
125551:12	21.7.	30	Rakennus, itäkulman kiviä	RN
125551:13	21.7.		Annemari Tranberg ottaa maanäytettä	RN
125551:14	21.7.	330	salvosnurkka ja peruskivi alueen kaakkoisreunalla	RN
125551:15	22.7.	330	Kaakkoisreunan heikkoja puujäänteitä	AT
125551:16	22.7.	0	Kaakkoisreunan heikkoja puujäänteitä	AT
125551:17	22.7.	180	Työkuva, kellarikuoppa	RN
125551:18	22.7.	0	Työkuva, kellarikuoppa	RN
125551:19	22.7.	30	Kellarikuoppa	RN
125551:20	22.7.	180	Kellarikuoppa	RN
125551:21	22.7.	180	Kellarikuoppa	RN
125551:22	22.7.	90	Kellari- ja kolmen hirren kuoppa pohjaan kaivettuna	AT
125551:23	22.7.	70	Roskakuoppa kaivinkoneen jäljiltä	RN
125551:24	22.7.	135	Roskakuoppa kaivinkoneen jäljiltä	RN
125551:25	22.7.	180	Roskakuoppa kaivinkoneen jäljiltä	RN
125551:26	22.7.	270	Hirsiarina tulossa esiin	RN
125551:27	22.7.	330	Hirsiarina tulossa esiin	RN
125551:28	22.7.	150	Hirsiarina valmiina dokumentoitavaksi	AT
125551:29	22.7.	150	Hirsiarina	AT

KUVALUETTELO 2

Kaivaustunnus: TKR -04
Kamera: Fuji FinePics 4900 zoom
Aihepiiri: Pelastuskaivaus ja kaivuutyön valvonta
Filmilaatu: Digitaalinen
Kuvaaja: Vesa Alén

N:o	Pvm	Aihe
1	21.7.	Konekaivuu alkuvaiheessa
2	21.7.	1.koekuoppa pohjoiskulmaan
3	21.7.	Tonttia peittävä voimakas sekoittunut palokerros tulee esiin.
4	21.7.	Palokerrosta
5	21.7.	Timo Ylimaunu tekee koepistoa.
6	21.7.	Itäkulma kaivettuna määräsyvyyteen. Kerrokset olivat tuhoutuneet.
7	21.7.	Rakennuksen lattia esiin kaivettuna
8	21.7.	Rakennuksen lattia esiin kaivettuna
9	21.7.	Rakennuksen dokumentointi käynnissä
10	21.7.	Rakennuksen dokumentointi käynnissä
11	21.7.	Rakennuksen lattiataso
12	21.7.	Rakennuksen lattiataso
13	21.7.	Työkuva, dokumentointia
14	21.7.	Timo Ylimaunu luennoi kuljettajille kaupunkiarkeologiasta.
15	21.7.	Rakennus pohjaan kaivettuna
16	21.7.	Rakennus pohjaan kaivettuna
17	21.7.	Rakennus, viimeiset dokumentaatiot ennen kaivinkoneen kauhaa
18	22.7.	Kellarikuoppa tulossa esiin
19	22.7.	Kaakkoissivun heikkoja puujäänteitä
20	22.7.	Työkuva, kellarikuoppa
21	22.7.	Työkuva, kellarikuoppa
22	22.7.	Työkuva, kellarikuoppa
23	22.7.	Kellarikuoppa
24	22.7.	Kellarikuoppa
25	22.7.	1800-luvun rakennejäänteitä kivijalan päällä alueen luoteisreunalla
26	22.7.	Kellarikuoppa pohjaan kaivettuna
27	22.7.	Konekaivuu loppuvaiheessa, hirsiarinan kaivaus kesken
28	22.7.	Kellari- ja kolmen hirren kuoppa pohjaan kaivettuina
29	22.7.	Kellari- ja kolmen hirren kuoppa pohjaan kaivettuina
30	22.7.	Työkuva, hirsiarinan dokumentointia
31	22.7.	Hirsiarina
32	23.7.	Lauta roskakuopan pohjalla
33	23.7.	Lauta roskakuopan pohjalla
34	23.7.	Roskakuoppa, kengän jäännökset
35	23.7.	Roskakuoppa, kengän jäännökset
36	23.7.	Roskakuoppa, kengän jäännökset
37	23.7.	Roskakuoppa pohjaan kaivettuna
38	23.7.	Roskakuoppa pohjaan kaivettuna
39	23.7.	Viimeiset dokumentoinnit ennen täytemaan ajoa

Risto Nurmi 2004

*Kaivauslöytöjä kaupunkiarkeologisilta pelastuskaivauksilta
Tornion tontilta Välikatu 19. Tontti tutkittiin Museoviraston
Rakennushistorian osaston toimeksiannosta 21.-23. 7. 2004.
Kaivausten johtajana toimi fil.yo Risto Nurmi Oulun yliopiston
Arkeologian laboratoriolta.*

*Ks. kaivauskertomus Museoviraston rakennushistorian osaston
arkistossa. Kopio Oulun yliopiston arkeologian laboratoriossa.
Diar. 24.8.2004*

Luetteloinut Risto Nurmi

Irtolöytöjä tontin pohjoiskulmalta, pinta

1	Punasavikeramiikkaa 2 kappaletta	6,0g
2	Piiposliinia 17 kappaletta, joista 16 kappaletta samasta violetilla kukkakuviolla koristellusta astiasta, jossa venäläinen leima. 1 kappale mustin siirtokuvien koristellusta teekupista.	59,9g
3	Kivisavikeramiikkaa 2 kappaletta	48,2g
4	Astialasia 4 kappaletta tumman ruskeaa pullolasia.	42,5g

Irtolöytöjä tontin pohjoiskulmalta, 1 kerros

5	Punasavikeramiikkaa 11 kappaletta	231,6g
6	Piiposliinia 5 kappaletta valkoisista astioista.	19,1g
7	Posliinia 1 kappale kullatusta valkoisesta astiasta	2,2g
8	Astialasia 1 kappale kirkasta lasia	5,6g
9	luuta 10 kappaletta eläinten luita, joista yksi sarvea ja yksi palanut	537,0g
10	Rautaa 4 kappaletta	639,0g

Risto Nurmi 2004

- 11 Kuonaa 3,4g
1 kappale

Kaivannon kaakkoissivun rakennejäänteet

- 12 Liitupiipun pesä 14.0g
1700-luvun loppupuolen ruotsalaisvalmisteinen ”sydänpiippu”
11 säilynyttä katkelmaa.
- 13 Piiposliinia 3,0g
1 kappale reliefipintaisesta valkoisesta astiasta.
- 14 Ikkunalasia 21,7g
- 15 Luuta 232,3g
3 kappaletta
- 16 Rautaa 79,7g

Löydöt kellarikuopasta

- 17 Liitupiipun katkelmia 79,7g
21 kappaletta, joissa osia 3 pesästä.
- 18 Punasavikeramiikkaa 59,4g
6 kappaletta
- 19 Fajanssia 41,6g
17 kappaletta
- 20 Kivisavikeramiikkaa 21,0g
4 kappaletta, joista 2 Westerwald-tyyppiä ja 2 Raeren-tyyppiä
- 21 Posliinia 1,1g
3 kappaletta, joista Batavian ware –tyyppiä
- 22 Astialasia 2.0g
1 kappale tumman vihreää pullolasia
- 23 Ikkunalasia 34,9g
- 24 Piitä 54,1g
11 kappaletta, joista 1 sertiä ja 2 palanut
- 25 Rautaa 471,3g
9 kappaletta, joista 5 naulaa, 1 saksen puolikas, 1 sarana ja
1 puolikaaren muotoinen hela

Risto Nurmi 2004

26	Luuta 16 kappaletta, joista 4 palanut	163,3g
27	Savea 2 kappaletta polttamatonta seostettua savea	195,2g
28	Kuonaa	150,4g

Kolmen hirren kuoppa

29	Liitupiipun katkelmia 2 kappaletta, joista toinen pesä	11,4g
30	Punasavikeramiikkaa 7 kappaletta	116,9g
31	Fajanssia 2 kappaletta	1,0g
32	Astialasia 1 kappale vihreää lasia	0,2g
33	Ikkunalasia	11,9g
34	Rautaa 1 kappale	71,1g
35	Luuta 3 kappaletta, joista 1 palanut	16,8g
36	Kuonaa	113,8g

Kivijalan hirsiperustan löytöjä

37	Liitupiipun varren katkelmia 9 kappaletta	29,7g
38	Punasavikeramiikkaa 10 kappaletta	60,6g
39	Fajanssia 2 kappaletta	12,2g
40	Piiposliinia 4 kappaletta	12,5g
41	Kivisavikeramiikkaa	1,0g

Risto Nurmi 2004

1 kappale Wesrerwald-tyyppisestä astiasta

42	Astialasia 3 kappaletta	52,0g
43	Ikkunalasia	42,4g
44	Piitä 4 kappaletta palanutta piitä	13,3g
45	Rautaa 6 kappaletta, joista 5 naulaa ja 1 veitsi	56,4g
46	Luuta 30 kappaletta, joista 8 palanut	163,3g
47	Kuonaa	111,7g

Löytöjä keskipihan roskakuopasta

48	Liitupiipun katkelmia 8 kappaletta, joista 1 pesä	17,3g
49	Punasavikeramiikkaa 12 kappaletta, joista 1 rei'itetty	124,1g
50	Fajanssia 11 kappaletta	11,9g
51	Piiposliinia 2 kappaletta siirtokuvakoristellusta teekupista	8,4g
52	Posliinia 2 kappaletta Batavian ware –tyyppisestä astiasta	3,9g
53	Astialasia 4 kappaletta	8,4g
54	Ikkunalasia	48,0g
55	Piitä 4 kappaletta	17,0g
56	Rautanauvoja 3 kappaletta	43,8g
57	Tynnyrin vanteen katkelma	
58	Puuastian pohjan/kannen katkelma	

Risto Nurmi 2004

59	Kenkä nahkaa	
60	Luuesineen katkelma litteä n. 10 mm leveä luulevy, jonka päätyyn on muotoiltu haarukka.	
61	Luuta 30 kappaletta, joista 12 palanut	150,3g
62	Kuonaa	167,9g
63	Upokas 1 katkelma	4,5g

Irtolöytöjä kaivetun alueen itäkulmalta

64	Liitupiipun varren katkelma	1,3g
65	Punasavikeramiikkaa 1 kappale	5,6g
66	Astialasia 2 kappaletta mahapullosta	33,0g
67	Liippakivi	179,4g
68	Rautaa 1 kappale	114,7g
69	Luuta 1 kappale	14,6g
70	Tuolin pyörä Messinkirunkoinen kivipyörällä	75,9g

Rakennuksen lattian päällä oleva kerros

71	Liitupiipun varren katkelmia 3 kappaletta	7,9g
72	Punasavikeramiikkaa 22 kappaletta, joista 4 reunakatkelmaa ja yksi pohjakatkelma. Kolmessa kappaleessa koristeellista lasitusta.	275,5g
73	Fajanssia 2 kappaletta, valkoinen lasitus.	2,1g

Risto Nurmi 2004

74	Piiposliinia 120 kappaletta, joista 33 reunakatkelmää ja 18 pohjakatkelmää. Katkelmista 20 on maalattua koristelua ja 5 siirtokuva-aihe. Yksi pohjapala on leimattu Gustavsbergin tehtaan leimalla. katkelmista 25 on vanhempaa 1700-luvun loppupuoliskolle ajoittuvaa tyyppiä, loput todennäköisesti nuorempaa.	515,6g
75	Kivisavikeramiikkaa 2 kappaletta, joista toisessa ihmishahmoinen reliefikoristelu.	50,7g
76	Posliinia 2 kappaletta valkoista posliinia. Toinen on pohjapala.	4,6g
77	Astialasia 24 kappaletta vihreää, kirkasta ja ruskeaa lasia. katkelmista 18 on pullolasia. Näistä 7 on pohjapaloja.	523,5g
78	Ikkunalasia	30,1g
79	Kuparimetallinen rengas	2,6g
80	Rautaa 8 kappaletta, joista 6 peltirasian kappaleita ja 1 oven haka.	115,6g
81	Rautanauvoja 5 kappaletta	65,0g
82	Kuonaa	270,5g
83	Luuta	730,8g
Rakennuksen lattian alainen kerros		
84	Liitupiipun katkelmia 31 kappaletta, joista 8 pesän katkelmaa.	85,6g
85	Punasavikeramiikkaa 100 kappaletta, joista 11 reunapalaa, 2 pohjapalaa ja 2 kahvan katkelmaa. 6 katkelmassa koristelua.	907,7g
86	Fajanssia 48 kappaletta, joista 10 reunapalaa ja 7 pohjapalaa. 26 katkelmassa koristelua.	118,3g
87	Piiposliinia 13 kappaletta, joista 4 reunapalaa.	11,3g
84	Kivisavikeramiikkaa 4 kappaletta, joista 1 reunapala. 2 katkelmaa Westerwald-tyypin keramiikkaa.	76,2g

Risto Nurmi 2004

88	Posliinia 4 kappaletta, joista 1 pohjapala. 2 kappaletta 1700-luvun alkupuolen Batawian Ware –astiasta.	13,0g
89	Astialasia 17 kappaletta vihreää ja kirkasta lasia pyöreistä astioista.	136,3g
90	Ikkunalasia	849,3g
91	Piitä 4 kappaletta	16,8g
92	Hiomakivi 3 katkelmaa	122,3g
93	Kivi meressä hioutunut kalkkikivi	17,8g
94	Rautaa 7 kappaletta	140,9g
95	Rautanauvoja 15 kappaletta	159,7g
96	Kuonaa	258,8g
97	Luuta	1344,9g

Löytöjä rakennuksen kaakkoisseinän ulkopuolelta

98	Piiposliinia 1 koristeltu pohjapala	12,2g
99	Rautanauja	3,6g
100	Luu	21,7g

Löytöjä rakennuksen lounaisseinän ulkopuolelta

101	Liitupiipun varren katkelmia 3 kappaletta	17,2g
102	Fajanssia 1 koristeltu katkelma	1,7g
103	Posliinia 1 kappale 1700-luvun alkupuolelle ajoittuvaa posliinia	4,5g

Irtolöytöjä kaivetun alueen länsikulmalta

Risto Nurmi 2004

104	Liitupiipun varren katkelma	3,1g
105	Fajanssia 3 kappaletta, joista 2 reunakatkelmaa. 1 katkelmassa koristelua ja 1 korjattu.	7,1g
106	Piiposliinia 2 koristeltua reunapalaa.	5,3g
107	Ikkunalasia	1,2g
108	Luuta	43,3g

Irtolöytöjä 1700-luvun pihakerroksesta rakennuksen ja roskakuopan väliltä

109	Punasavikeramiikkaa 1 katkelma	17,0g
110	Fajanssia 1 katkelma	1,8g
111	Posliinia 1 katkelma	0,2g
112	Astialasia 1 katkelma vihreää lasia	0,7g
113	Solkia 2 kappaletta kenkän tms. solkia, toinen kuparimetallia ja toinen rautaa.	10,8g

Irtolöytöjä

114	Liitupiipun katkelmia 2 kappaletta, joista toinen on tähtiipiipun pesä 1700-luvun puolivälistä.	15,6g
115	Punasavikeramiikkaa 3 kappaletta, joista 2 koristeltua.	21,0g
116	Fajanssia 1 koristeltu reunapala	3,3g
117	Piiposliinia 6 kappaletta, joista 5 reunapalaa. 2 koristeltua	9,7g
118	Posliinia 2 kappaletta, toinen reunapala ja toinen pohjapala. Pohjapalassa Kusnetsovan tehtaan leima.	24,3g

KM 2005005

TORNIO, VÄLIKATU 19

KM 2005005

Risto Nurmi 2004

119 Kivisavikeramiikkaa 1 kappale reliefikoristellusta astiasta.	15,1g
120 Ikkunalasia	0,7g
121 Luuta	11,0g